

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Економіка воєнного часу

УДК 338.42

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14995570>

Продовольча безпека Південного регіону в умовах воєнного стану

Згадова Наталія Сергіївна

к.е.н., доцент, кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки,
Одеський національний технологічний університет,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4585-9620>

Павленко Ганна Михайлівна

старший викладач, кафедри економічної теорії та фінансово-економічної
безпеки, Одеський національний технологічний університет,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4933-4231>

Паненко Олександр Євгенович

аспірант 2 року навчання, Одеський національний технологічний
університет,
<https://orcid.org/0009-0004-7728-431X>

Кравченко Юлія Ігорівна

аспірант 3 року навчання, Одеський національний технологічний
університет,
<https://orcid.org/0000-0002-3692-9167>

Прийнято: 17.02.2025| Оpubліковано: 28.02.2025

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

***Анотація.** Продовольча безпека є одним із ключових елементів національної безпеки, особливо в умовах воєнного стану. Південний регіон України, що включає Одеську, Миколаївську, Херсонську та Запорізьку області, відіграє важливу роль у забезпеченні країни продовольством завдяки своїй спеціалізації на вирощуванні зернових, олійних культур та овочів. Однак війна суттєво вплинула на агропромисловий сектор регіону, створивши низку викликів, які негативно позначилися на продовольчій безпеці.*

В статті описуються основні проблемами, спричиненими воєнним станом, стали втрата сільськогосподарських земель, руйнування інфраструктури, блокада портів, дефіцит трудових ресурсів і зростання собівартості виробництва. Велика частина земель у регіоні замінована або пошкоджена внаслідок бойових дій, що унеможлиблює проведення посівних і збиральних робіт. Знищення елеваторів, зерносховищ, транспортних вузлів та іригаційних систем призвело до скорочення виробництва та зниження врожайності. Блокада морських портів Одеси, Чорноморська та Південного значно ускладнила експорт української агропродукції, що призвело до фінансових втрат для аграріїв і перевантаження альтернативних транспортних шляхів.

Окремою проблемою, яку розкривав автор, став дефіцит трудових ресурсів, викликаний мобілізацією, евакуацією населення та загибеллю працівників сільського господарства. В умовах війни спостерігається також значне зростання собівартості аграрного виробництва, що обумовлено подорожчанням пального, добрив, насіння та інших ресурсів, а також порушенням логістичних ланцюгів.

Окрім цього, необхідно стимулювати розвиток місцевого виробництва та переробної промисловості, що дозволить зменшити залежність від імпорту та стабілізувати внутрішній ринок. Важливими є також заходи зі створення стратегічних продовольчих резервів і підтримки соціально вразливих верств населення.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Продовольча безпека Південного регіону в умовах воєнного стану перебуває під загрозою, однак завдяки комплексному підходу, що включає державні, міжнародні та регіональні ініціативи, можливо стабілізувати ситуацію та забезпечити населення якісними та доступними продуктами харчування.

Ключові слова: продовольча безпека, національна безпека, самозабезпечення, пріоритетні напрямки, трудові ресурси, аграрний сектор, промисловість.

Food security of the Southern region under the conditions of martial law

Zghadova Nataliyy

PhD, Odesa National University of Technology,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4585-9620>

Pavlenko Anna

Senior Lecturer, Odesa National University of Technology,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4933-4231>

Pavlenko Oleksandr

Postgraduate student, Odesa National University of Technology,

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-7728-431X>

Kravchenko Yuliia

Postgraduate student. Odesa National University of Technology,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3692-9167>

Abstract. *Food security is one of the key elements of national security, especially under martial law. The southern region of Ukraine, which includes the Odesa, Mykolaiv, Kherson and Zaporizhia regions, plays an important role in providing the*

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

country with food due to its specialization in the cultivation of grain, oil crops and vegetables. However, the war significantly affected the agro-industrial sector of the region, creating a number of challenges that negatively affected food security.

The article describes the main problems caused by martial law, namely the loss of agricultural land, the destruction of infrastructure, the blockade of ports, the shortage of labor resources and the increase in the cost of production. A large part of the land in the region is mined or damaged as a result of hostilities, which makes it impossible to carry out sowing and harvesting operations. The destruction of elevators, granaries, transport hubs and irrigation systems led to reduced production and lower yields. The blockade of the Odesa, Chornomorsk and Yuzhnoye seaports significantly complicated the export of Ukrainian agricultural products, which led to financial losses for farmers and overloading of alternative transport routes.

A separate problem revealed by the author was the shortage of labor resources caused by mobilization, evacuation of the population and the death of agricultural workers. In the conditions of the war, there is also a significant increase in the cost of agricultural production, which is due to the increase in the price of fuel, fertilizers, seeds and other resources, as well as the disruption of logistics chains.

In addition, it is necessary to stimulate the development of local production and processing industry, which will reduce dependence on imports and stabilize the domestic market. Measures to create strategic food reserves and support socially vulnerable population groups are also important.

Food security in the Southern region under martial law is under threat, but thanks to a comprehensive approach that includes state, international and regional initiatives, it is possible to stabilize the situation and provide the population with quality and affordable food.

Keywords: food security, national security, self-sufficiency, priority directions, labor resources, agricultural sector, industry.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Постановка проблеми. В останні десятиліття історія становлення української державності супроводжувалася численними викликами та труднощами, які суттєво вплинули на розвиток національної економіки та її важливу складову – продовольчу безпеку. Окупація частини територій України, а також початок повномасштабного військового вторгнення у 2022 році значно ускладнили процес забезпечення стабільності продовольчого сектору та створили додаткові перешкоди на шляху до його відновлення.

Дестабілізація системи продовольчої безпеки несе серйозні загрози як для життєзабезпечення та працездатності населення, так і для функціонування агропромислового комплексу, харчової промисловості та пов'язаних галузей економіки. В умовах сучасних викликів надзвичайно важливо запобігти можливим негативним наслідкам для національної економіки, що зумовлює необхідність детального аналізу стратегій та програм, спрямованих на врегулювання продовольчої безпеки України. Формування та реалізація ефективних механізмів державного управління у цій сфері має стати одним із ключових пріоритетів для стабілізації економічної ситуації та забезпечення продовольчої незалежності країни.

Аналіз останніх наукових досліджень. Останні наукові дослідження українських вчених детально аналізують вплив воєнного стану на продовольчу безпеку країни, зокрема Південного регіону. У статті Н.Г. Клименко «Забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: стан, проблеми, перспективи» обґрунтовано актуальність дослідження сучасного стану продовольчої безпеки, її проблем та перспектив. Авторка зазначає, що національні та глобальні системи продовольчої безпеки вразливі до кризових ситуацій, таких як збройні конфлікти та блокування поставок сільськогосподарської продукції. Вона також підкреслює, що продовольство може стати інструментом шантажу з боку агресора. Для забезпечення національної продовольчої безпеки уряд України розробив план заходів та створив Національну платформу продовольчої безпеки [1].

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Інше дослідження, опубліковане в журналі «Економіка та суспільство», аналізує стан самозабезпечення продовольством різних регіонів України. Встановлено низький рівень самозабезпечення в Луганській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Одеській та Львівській областях. Автори виокремлюють наслідки впливу воєнних дій на продовольчу безпеку та визначають пріоритетні напрямки її врегулювання [2].

У збірнику матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Продовольча безпека України в умовах війни і післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри» розглядаються питання впровадження екологічно безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих агропродовольчих технологій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Також висвітлено обліково-аналітичні та фінансові аспекти забезпечення продовольчої безпеки, потенціал сталого розвитку та роль інтеграції освіти, науки, виробництва і влади у становленні продовольчої незалежності країни [3].

Загалом, українські науковці акцентують увагу на необхідності адаптації агропромислового комплексу до умов воєнного стану, впровадженні сучасних технологій та розробці стратегій для забезпечення продовольчої безпеки як на національному, так і на регіональному рівнях.

Формулювання цілей дослідження. Метою цього дослідження є комплексний аналіз продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану, спричиненого активними бойовими діями на території країни. У межах дослідження передбачається оцінка ключових змін, що відбулися у структурі забезпечення продовольством від початку повномасштабного вторгнення, а також виявлення основних загроз і викликів, які впливають на стабільність агропромислового комплексу та внутрішнього ринку продовольства.

Результати цього аналізу дадуть змогу не лише оцінити масштаби проблеми, а й окреслити ефективні механізми врегулювання кризи продовольчої безпеки у сучасних реаліях. Особлива увага приділяється

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

розробці пріоритетних напрямків стабілізації продовольчого сектору, що включають заходи з підтримки аграрного виробництва, відновлення логістичних ланцюгів, державного регулювання ринку продовольства та залучення міжнародної допомоги.

Крім того, дослідження спрямоване на формування стратегії адаптації продовольчої політики України до довгострокових наслідків війни, з урахуванням перспектив післявоєнного відновлення та впровадження сучасних аграрних технологій для забезпечення сталого розвитку продовольчої системи країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча безпека є одним із ключових факторів національної безпеки, особливо у воєнний час. Південний регіон України, до якого входять Одеська, Миколаївська, Херсонська та Запорізька області, має стратегічне значення у забезпеченні країни продовольством. Він є важливим сільськогосподарським центром, що спеціалізується на вирощуванні зернових, олійних культур та овочів. В умовах воєнного стану продовольча безпека цього регіону зазнає серйозних викликів, зумовлених бойовими діями, окупацією частини територій, руйнуванням логістичної інфраструктури та економічною нестабільністю.

Війна суттєво вплинула на агропромисловий сектор Півдня України, створивши численні виклики для сільського господарства та продовольчої безпеки.

Одним із найсерйозніших наслідків є втрата сільськогосподарських земель. Велика частина угідь замінована, перебуває під окупацією або зазнала руйнувань внаслідок бойових дій, що унеможлиблює їх використання для посівної кампанії та збору врожаю. Це призводить до значного скорочення виробництва зернових, овочів та інших агропродуктів, що є критично важливими як для внутрішнього споживання, так і для експорту.

Ще одним серйозним викликом є руйнування інфраструктури. Військові дії призвели до знищення або пошкодження елеваторів, зерноховищ,

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

переробних підприємств та транспортних вузлів. Крім того, серйозно постраждали іригаційні системи, які особливо важливі для південних регіонів, що відзначаються посушливим кліматом. Без належного зрошення значно зменшується врожайність сільськогосподарських культур, що ще більше погіршує продовольчу ситуацію.

Блокада та обмеження експорту також негативно позначилися на аграрному секторі. Закриття та обмеження роботи ключових морських портів, таких як Одеса, Чорноморськ і Південний, значно ускладнили вивезення зерна та інших аграрних продуктів на міжнародні ринки. Це призводить до перевантаження альтернативних транспортних шляхів, зростання витрат на логістику, а також до фінансових втрат для аграріїв через неможливість реалізації врожаю за конкурентними цінами.

Додатковим фактором, який ускладнює ситуацію, є дефіцит трудових ресурсів. Через мобілізацію, евакуацію населення та бойові дії спостерігається значне скорочення робочої сили в аграрному секторі. Фермерські господарства та великі аграрні підприємства стикаються з нестачею кваліфікованих спеціалістів, що ускладнює проведення сільськогосподарських робіт у повному обсязі.

Дефіцит трудових ресурсів в Україні у 2021–2023 роках став серйозним викликом для економіки країни. Це явище зумовлене низкою факторів, серед яких демографічні зміни, міграційні процеси та вплив воєнних дій.

Таблиця 1. Основні показники ринку праці України (2021–2023 роки)

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Кількість офіційно працевлаштованих, млн осіб	11,5	9,0	9,0
Рівень безробіття, %	10,3	21,1	18,3
Дефіцит кадрів за оцінками роботодавців, %	Н/д	Н/д	74

Примітка: Дані за 2023 рік щодо дефіциту кадрів базуються на опитуваннях роботодавців.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Аналізуючи показники індексу продовольчої безпеки, слід відмітити, що за даними показника «Кількість офіційно працевлаштованих», існує проблема тенденцій зменшення кількості працевлаштованих (за даними Міністерства економіки України), у 2021 році офіційно працевлаштованими були 11,5 млн осіб. У 2023 році цей показник знизився до 9 млн осіб, що свідчить про значне скорочення робочої сили.

У 2021 році рівень безробіття становив 10,3%. У 2022 році цей показник різко зріс до 21,1% через початок повномасштабних воєнних дій, що призвели до закриття підприємств та масової міграції населення. У 2023 році спостерігалось незначне покращення ситуації, і рівень безробіття знизився до 18,3% [5].

Дефіцит кадрів за оцінками роботодавців, згідно з дослідженням Європейської бізнес-асоціації, у 2023 році 74% роботодавців відзначили відчутний дефіцит кадрів, 17% – часткову нестачу, і лише 7% не відчували дефіциту. Це свідчить про загострення проблеми забезпечення підприємств необхідними трудовими ресурсами [4- 5].

Основні причини дефіциту трудових ресурсів, це міграція населення, воєнні дії призвели до масового виїзду українців за кордон та внутрішнього переміщення, що зменшило кількість доступної робочої сили. Призов чоловіків до Збройних Сил України зменшив кількість працездатного населення, доступного для цивільного сектору економіки.

Важливими є і демографічні зміни, а саме старіння населення та зниження народжуваності призводять до зменшення частки працездатних осіб у загальній структурі населення.

Дефіцит трудових ресурсів в Україні у 2021–2023 роках є наслідком комплексного впливу воєнних, демографічних та економічних факторів. Для подолання цієї проблеми необхідні заходи, спрямовані на стимулювання зайнятості, повернення мігрантів, адаптацію ринку праці до нових умов та підтримку демографічного відновлення.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Окрім цього, аграрний бізнес зазнає серйозного удару через зростання собівартості виробництва. Військові дії спричинили дефіцит та здорожчання пального, добрив, насіння та інших необхідних ресурсів. Ланцюги постачання порушені, а логістичні витрати значно зросли, що робить виробництво менш рентабельним.

Зростання собівартості виробництва в Україні у 2021–2023 роках стало значним викликом для економіки країни. Це явище було зумовлене низкою факторів, включаючи інфляційні процеси, підвищення цін на енергоносії, логістичні труднощі та вплив воєнних дій.

Таблиця 2. Основні показники економіки України (2021–2023 роки)

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Реальний ВВП, % зміни	+3,8%	-28,8%	+5,3%
Індекс промислового виробництва, % зміни	+1,1%	-36,9%	+5,9%
Інфляція (грудень до грудня), %	10,0%	26,6%	21,3%

Примітка: Дані взяті з офіційних звітів Державної служби статистики України та Національного банку України.

Аналіз таблицю 2 можна зробити висновок, що реальний ВВП у 2021 році економіка України зросла на 3,8%, що свідчило про поступове відновлення після попередніх кризових років. Однак у 2022 році, через повномасштабні воєнні дії, реальний ВВП різко знизився на 28,8%. У 2023 році спостерігалось часткове відновлення з ростом на 5,3%, але економіка все ще не досягла довоєнного рівня.

Індекс промислового виробництва у 2021 році зріс на 1,1%. У 2022 році відбулося значне падіння на 36,9% через руйнування інфраструктури та логістичні проблеми, спричинені війною. У 2023 році промислове виробництво зросло на 5,9%, що свідчить про початок відновлення галузі.

У 2021 році інфляція становила 10,0%, що було відносно контрольованим показником. У 2022 році інфляція прискорилося до 26,6% через зростання цін

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

на енергоносії, порушення ланцюгів постачання та інші фактори, пов'язані з війною. У 2023 році інфляція дещо сповільнилася до 21,3%, але все ще залишалася високою[6-7].

У 2023 році реалізовано промислової продукції (товарів і послуг) на суму понад 3,27 трлн грн. Зазначений обсяг на 16,4% більший від 2022 року, але на 8,9% менший від 2021 року. Для порівняння: у 2022 році реалізовано промислової продукції на понад 2,81 трлн грн, а у 2021 році реалізація промислової продукції склала близько 3,59 трлн грн.

Зокрема, у 2023 році за межі України реалізовано промислової продукції на суму близько 547,02 млрд грн.

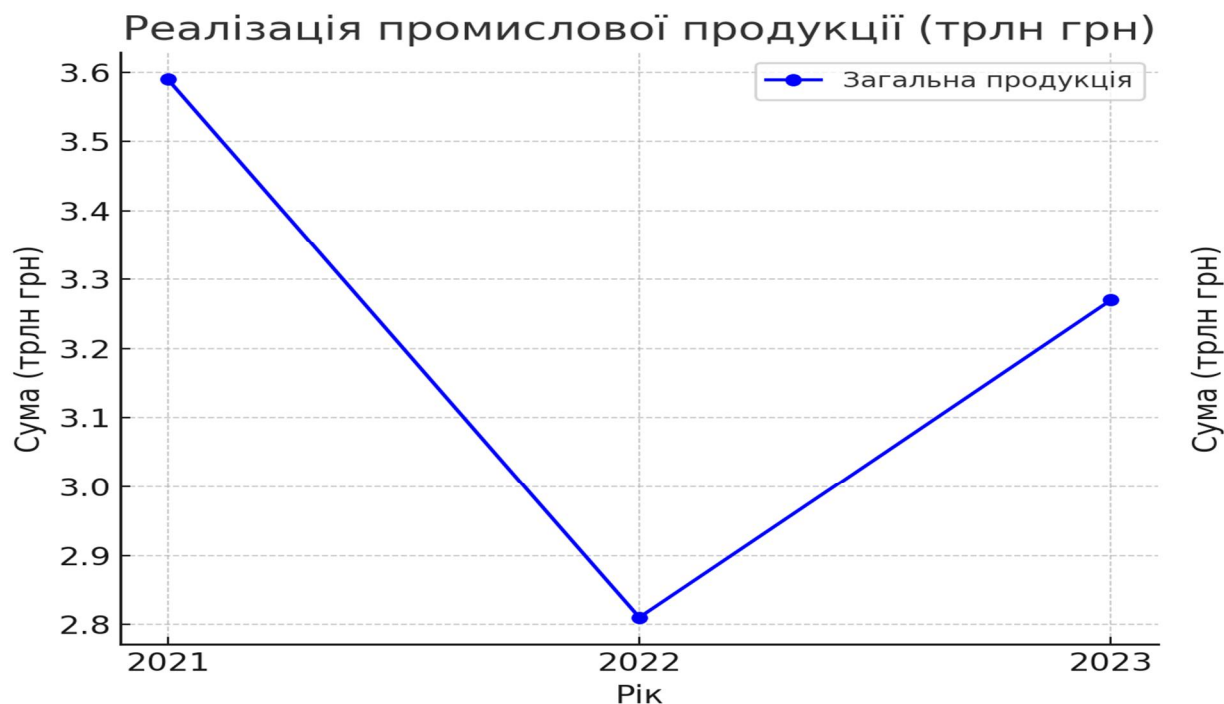

Рис.1. Динаміка реалізації промислової продукції в Україні за 2021–2023 роки, а також розподіл реалізації продукції за видами діяльності у 2023 році.

Лінійний графік показує зміну загального обсягу реалізованої промислової продукції за 2021–2023 роки. У 2023 році (у вартісному виразі) реалізовано промислової продукції від наступної діяльності: виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – близько 730,96 млрд грн або 22,4%.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Зокрема, на виробництво харчових продуктів припадає понад 632,47 млрд грн або 19,3% від загального обсягу реалізованої промислової продукції.

Основними факторами, що спричинили зростання собівартості виробництва в Україні, стали підвищення цін на енергоносії, логістичні труднощі, девальвація національної валюти та зростання витрат на оплату праці.

Однією з ключових причин є підвищення цін на енергоносії. Зростання вартості нафти та газу на світових ринках, а також руйнування енергетичної інфраструктури внаслідок бойових дій, призвели до значного збільшення витрат підприємств на електроенергію та паливо. Це безпосередньо позначилося на собівартості продукції, оскільки енергозатрати є важливим компонентом виробничого процесу в багатьох галузях.

Ще одним значним чинником є логістичні проблеми, що виникли через війну. Руйнування транспортної інфраструктури, блокада морських портів та ускладнення перевезень між регіонами призвели до зростання витрат на транспортування сировини та готової продукції. Це особливо відчутно для експортоорієнтованих підприємств, які втратили доступ до звичних маршрутів постачання та змушені використовувати дорожчі альтернативні логістичні шляхи.

Окрім цього, зростання заробітних плат стало ще одним фактором підвищення собівартості. Через дефіцит кваліфікованої робочої сили, викликаний мобілізацією, міграцією населення та загальним скороченням трудових ресурсів, підприємства змушені пропонувати вищі зарплати, щоб залучити працівників. Інфляційні очікування також сприяли підвищенню витрат на оплату праці, що в кінцевому підсумку відобразилося на загальній собівартості продукції.

Таким чином, сукупний вплив цих факторів значно ускладнив умови ведення бізнесу в Україні, зробивши виробництво дорожчим та менш конкурентоспроможним на внутрішньому та зовнішньому ринках. Для

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

стабілізації ситуації необхідні комплексні заходи, спрямовані на підтримку промисловості, удосконалення логістики, контроль над інфляцією та зменшення залежності від імпорتنих ресурсів.

Зростання собівартості виробництва в Україні у 2021–2023 роках було обумовлене комплексом внутрішніх та зовнішніх факторів, серед яких ключову роль відіграли воєнні дії, інфляція та логістичні труднощі. Для стабілізації ситуації необхідні заходи з відновлення інфраструктури, контролю інфляції та підтримки національного виробника.

Війна створила значні загрози для агропромислового комплексу Південного регіону. Втрата земель, руйнування інфраструктури, обмеження експорту, нестача робочої сили та зростання витрат на виробництво суттєво ускладнюють роботу аграріїв. Для стабілізації ситуації необхідні комплексні заходи з боку держави та міжнародної спільноти, спрямовані на підтримку сільського господарства, відновлення логістики та забезпечення продовольчої безпеки.

Війна та введення воєнного стану спричинили серйозні проблеми для продовольчої безпеки Південного регіону України. Зниження виробництва, порушення логістики, економічна нестабільність та зростання собівартості сільськогосподарських товарів стали основними факторами, які негативно впливають на ситуацію.

Одним із найсерйозніших наслідків є дефіцит окремих продуктів харчування. Через скорочення виробництва та проблеми з транспортуванням на внутрішньому ринку може виникнути нестача пшениці, соняшникової олії, овочів, фруктів, молочної продукції та м'яса. Особливо це стосується продукції, яка потребує переробки або зберігання у спеціальних умовах, оскільки зруйнована інфраструктура обмежує можливості збереження та транспортування товарів.

Ще одним значним викликом є зростання цін на продукти харчування. Інфляція, підвищення витрат на виробництво та перебої з логістикою

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

спричиняють здорожчання продовольчих товарів. Це напряму впливає на рівень життя населення, знижує купівельну спроможність та створює додаткове соціальне напруження. Подорожчання продуктів найбільш відчутне для соціально незахищених верств населення, які стикаються з труднощами у придбанні необхідних товарів першої необхідності.

У результаті війни спостерігається зниження рівня продовольчої доступності, особливо у сільській місцевості та районах, наближених до лінії бойових дій. Багато магазинів та ринків припинили роботу, а через знищення доріг і мостів ускладнюється доставка продовольства до віддалених населених пунктів. Це створює серйозні гуманітарні виклики, оскільки люди не мають можливості купити необхідні продукти, а волонтерська та державна допомога не завжди може задовольнити всі потреби.

Крім того, одним із важливих наслідків воєнного стану є погіршення якості харчування населення. Через високу вартість продуктів люди змушені економити, що призводить до зміни раціону та споживання менш якісної або дешевшої їжі. Це може мати довгострокові наслідки для здоров'я населення, особливо для дітей, людей похилого віку та осіб із хронічними захворюваннями.

Щоб уникнути поглиблення продовольчої кризи, необхідно вживати комплексні заходи, такі як відновлення сільськогосподарського виробництва, підтримка фермерських господарств, розвиток локальних ініціатив з вирощування продуктів, створення гуманітарних запасів та міжнародна допомога. Лише скоординовані дії держави, місцевих громад та міжнародних партнерів дозволять забезпечити стабільність продовольчої системи Південного регіону.

Для зменшення негативного впливу воєнного стану на продовольчу безпеку Південного регіону необхідні комплексні заходи, спрямовані на відновлення сільськогосподарського виробництва, покращення логістики та підтримку аграрного сектору.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Одним із першочергових завдань є розмінування та відновлення земель. Внаслідок бойових дій значна частина сільськогосподарських угідь у регіоні замінована або забруднена вибухонебезпечними предметами. Це унеможлиблює проведення посівних і збиральних робіт. Очищення територій від мін та нерозірваних боєприпасів має стати пріоритетом для держави, міжнародних організацій та місцевих громад. Паралельно з розмінуванням важливо відновлювати зрошувальні системи та інші інфраструктурні об'єкти, необхідні для ефективного ведення сільського господарства.

Наступним кроком є розвиток альтернативних логістичних маршрутів. Блокада морських портів значно ускладнила експорт сільськогосподарської продукції, тому критично важливо створювати нові шляхи для транспортування продовольства. Розширення використання залізничного, автомобільного та річкового транспорту, модернізація прикордонних переходів, налагодження співпраці з сусідніми країнами сприятимуть стабільному експорту та внутрішньому постачанню продуктів.

Важливим напрямом є підтримка фермерів та агропідприємств. Через війну багато фермерських господарств опинилися у скрутному становищі, тому необхідно надавати їм державні субсидії, пільгові кредити, доступ до насіння, добрив і пального. Крім того, варто стимулювати розвиток кооперативів, що дозволить малим та середнім господарствам об'єднувати ресурси для ефективнішого ведення діяльності. Також важливо розширювати державні та міжнародні програми гуманітарної допомоги аграріям, які втратили можливість працювати через руйнування інфраструктури чи окупацію.

У період з 2021 по 2023 роки в Україні було реалізовано низку програм державної підтримки фермерів та агропідприємств, спрямованих на розвиток аграрного сектору та підвищення його стійкості в умовах сучасних викликів.

Зокрема, були впроваджені такі ініціативи:

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

- Державні субсидії для малих та середніх фермерських господарств з метою компенсації втрат, пов'язаних із бойовими діями, знищенням врожаю та руйнуванням аграрної інфраструктури.
- Пільгове кредитування через програми «Доступні кредити 5-7-9%» та спеціальні позики для аграріїв на закупівлю техніки, пального, насіння.
- Міжнародна гуманітарна допомога, що включала постачання насіння, добрив, засобів захисту рослин та фінансову підтримку для відновлення господарств, які постраждали внаслідок воєнних дій.
- Стимулювання експорту агропродукції шляхом створення нових логістичних маршрутів, спрощення митних процедур та відкриття нових ринків збуту.
- Програми страхування врожаю та агробізнесу, що дозволяли мінімізувати ризики, пов'язані з воєнними діями та несприятливими погодними умовами.

Ці заходи сприяли стабілізації аграрного сектору, збереженню робочих місць у сільській місцевості та підвищенню продовольчої безпеки України. Однак подальша підтримка залишається критично важливою для забезпечення сталого розвитку галузі в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Таблиця 3. Основні напрями державної підтримки аграрного сектору України (2021–2023 роки)

Рік	Програма підтримки	Опис
2021	Фінансова підтримка заходів в АПК	Надання кредитів та страхування для аграріїв
2021	Підтримка виробництва нішевих культур	Сприяння виробництву культур, важливих для продовольчої безпеки
2021	Підтримка фермерства	Розвиток фермерських господарств через субсидії та гранти
2021	Підтримка садівництва, виноградарства, хмелярства	Фінансування закладки нових садів та виноградників
2021	Підтримка картоплярства	Сприяння розвитку промислового картоплярства

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Рік	Програма підтримки	Опис
2021	Підтримка тваринництва	Фінансова допомога для розвитку тваринницьких ферм
2021	Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки	Відшкодування частини витрат на придбання техніки
2023	Грантова підтримка садівництва та тепличного господарства	Надання грантів на створення та розвиток садів і теплиць
2023	Компенсація єдиного соціального внеску для сімейних фермерських господарств	Відшкодування ЄСВ для підтримки сімейних ферм
2023	Підтримка аграріїв на деокупованих територіях	Спеціальні субсидії для фермерів на звільнених територіях

Джерело: побудовано авторами за даними [6; 7; 8]

Аналізуючи табл. 3 спостерігається розширення напрямів підтримки. У 2021 році уряд України запровадив сім основних програм підтримки аграрного сектору, охоплюючи широкий спектр напрямів від фінансової підтримки до розвитку нішевих культур та тваринництва. Це свідчить про комплексний підхід до розвитку сільського господарства. У 2023 році значна увага була приділена розвитку садівництва та тепличного господарства. Було надано грантів на суму 492,2 млн грн для 120 господарств, що свідчить про пріоритетність цих напрямів у державній політиці підтримки аграріїв.

У 2023 році було відновлено компенсацію єдиного соціального внеску для сімейних фермерських господарств. За перший квартал 2023 року 170 СФГ отримали кошти на загальну суму 1,9 млн грн, що сприяє розвитку малого фермерства та забезпеченню соціальних гарантій для фермерів.

У 2023 році уряд запровадив спеціальні субсидії для аграріїв на деокупованих територіях, а також для тих, чиї угіддя постраждали від бойових дій. Це включає збільшені виплати на 1 га та дотації на утримання великої рогатої худоби, кіз та овець, що допомагає відновленню аграрного виробництва в постраждалих регіонах.

У період з 2021 по 2023 роки державна підтримка фермерів та агропідприємств в Україні була спрямована на різні напрями розвитку аграрного сектору. Особлива увага приділялася фінансовій підтримці,

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

розвитку садівництва та тепличного господарства, а також підтримці фермерів на деокупованих територіях. Ці заходи сприяли підвищенню стійкості аграрного сектору та його адаптації до сучасних викликів.

Ще одним ключовим заходом є будівництво нових сховищ та елеваторів. Втрата зерносховищ через бойові дії та блокаду портів призвела до накопичення нереалізованої продукції, що збільшує ризики продовольчої кризи. Будівництво нових елеваторів у більш безпечних регіонах та розвиток мобільних сховищ допоможуть зберігати врожай і поступово експортувати продукцію без втрат.

Важливу роль у стабілізації продовольчої безпеки відіграє міжнародна допомога. Співпраця з міжнародними організаціями, гуманітарними місіями та урядами інших країн дозволить залучати фінансову підтримку для агросектору, отримувати продовольчі поставки, модернізувати інфраструктуру та розширювати експортні можливості. Особливо актуальними є проєкти відновлення сільського господарства, організовані ООН, Європейським Союзом та іншими міжнародними інституціями.

Не менш важливим напрямом є популяризація локального виробництва. У кризовий період необхідно підтримувати малі та середні фермерські господарства, розвивати міське та присадибне землеробство, сприяти виробництву та переробці продукції безпосередньо в регіоні. Це дозволить зменшити залежність від імпорту, знизити витрати на транспортування та забезпечити населення свіжими продуктами.

Окрім цього, слід розглянути можливість створення стратегічних резервів продовольства. Запас продовольчих товарів, сформований на державному рівні, може використовуватися для стабілізації ринку, запобігання дефіциту та підтримки вразливих верств населення у разі загострення кризи.

Висновки. Забезпечення продовольчої безпеки Південного регіону в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу. Необхідно відновлювати землі та інфраструктуру, підтримувати аграріїв, створювати

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

нові логістичні маршрути, розвивати місцеве виробництво та залучати міжнародну допомогу. Лише завдяки скоординованим діям на державному, регіональному та міжнародному рівнях можливо забезпечити стабільність агросектору та продовольчу безпеку населення.

Важливим аспектом є відновлення сільськогосподарського виробництва, що включає розмінування полів, реконструкцію іригаційних систем та підтримку фермерів через надання субсидій, пільгових кредитів і доступу до якісного насіння та добрив. Для мінімізації ризиків необхідно також розширювати потужності переробних підприємств, що дозволить зменшити втрати продукції та підвищити її конкурентоспроможність.

Отже, лише системний підхід, що включає поєднання державних ініціатив, міжнародного співробітництва, технологічного розвитку та активної участі місцевих аграріїв, дозволить відновити продовольчу безпеку Південного регіону та гарантувати стабільне постачання продуктів як для внутрішнього споживання, так і для експорту.

Список використаних джерел

1. Клименко Н. Г. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: стан, проблеми, перспективи. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Випуск 30. 2022. С. 128-132. DOI <https://doi.org/10.32843/>
2. Шевченко, А., & Петренко, О. (2024). Продовольча безпека України в умовах війни та пріоритетні напрямки врегулювання її стану. *Економіка та суспільство*, (59). 2024. С. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-24>
3. Продовольча безпека України в умовах післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Міжнародний форум : доповіді учасників міжнародної науково-практичної конференції, 30-31 травня 2024 р., м. Миколаїв / Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв: МНАУ, 2024. 336 с.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

4. Володимир КОЛЮБАКІН. Україна й надалі залишається житницею світу.
<https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ukrayina-j-nadali-zalishayetsya-zhitniceyu-svitu/>
5. Руслан Атаманюк. Ринок праці України: проблеми та можливості їх вирішення. *Актуальні проблеми економіки* № 1 (271), 2024. С.55-65.
https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/01/1.24._topic_-Atamaniuk-55-65.pdf?utm_source=chatgpt.com
6. Центр економічної стратегії. https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/?utm_source=chatgpt.com
7. Вплив війни РФ проти України на стан глобальної продовольчої безпеки. UkraineInvest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/news/19-04-22/>
8. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни: аналітичний огляд. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalnaprodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny>
9. Бужанська М. В. Проблеми сфери продовольчої безпеки України в умовах пандемії коронавірусу. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки. 2021. № 27. С. 40–46.
10. Крилов Д. В. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України в сучасних умовах. Проблеми сучасних трансформацій. Вип. № 7, Серія: економіка та управління, URL: <https://bit.ly/3OpJLeS>
11. Сурілова О.О. Продовольча безпека в умовах пандемії. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». МОН України, НУ «ОЮА». Одеса: «Гельветика», 2021. Т.28. С.117-123
URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle>
12. Петренко О.П. Фінансово-економічний аналіз ринку зерна як передумова продовольчої безпеки України. Modern Economics. 2019. №13. С.207-212.
URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/financial-and-economic-analysis-of/>